

Wychowanie do odpowiedzialności. Jak budować gotowość młodego pokolenia do obrony państwa?

HM. PIOTR BRZYSKI

Szef Zespołu Zarządzania Kryzysowego, Główna Kwatera ZHP

Odpowiedzialność za państwo i gotowość do działania w sytuacjach kryzysowych kształtują się od najmłodszych lat. Aby młodzież była gotowa i świadoma, należy zaangażować nie tylko struktury państwowe, ale również organizacje pozarządowe. Tylko w ten sposób można wychować przyszłych obywateli odpornych i gotowych na różne trudne sytuacje. Jest to jednak wyzwanie nie na rok, lecz na lata, to proces, który zaprocentuje dopiero w dłuższym okresie.

W połowie II dekady XXI wieku odpowiedzialność za państwo to wśród młodzieży pojęcie często abstrakcyjne, trudne do zdefiniowania. Social media i inne źródła, z których młodzi ludzie w głównej mierze czerpią informacje, nie mają „interesu” w kształtowaniu świadomego i odpowiedzialnego młodego człowieka.

Brakuje również narzędzi, które pozwalają zapobiegać działaniom dezinformacyjnym wśród dzieci

Odpowiedzialność za państwo kształtuje się w codziennym wychowaniu do współodpowiedzialności, świadomego myślenia i odporności na manipulację. To, czego nauczymy najmłodszych dziś, wyznaczy gotowość wspólnoty do działania i obrony w przyszłości.

i młodzieży, ale także podnosić świadomość zagrożeń płynących z social mediów. Dziś to najmłodszy są na pierwszej linii wojny hybrydowej, choć nie zdają sobie z tego sprawy i nie są gotowi na wystąpienie sytuacji trudnych.

Budowanie odporności i odpowiedzialności obywatelskiej u dzieci jest strategicznie ważne, bo to właśnie od tego zaczyna się gotowość do obrony państwa.

Odporność obywatelska – część bezpieczeństwa państwa

Odpowiedzialność obywatelska to gotowość do działania na rzecz wspólnoty, troska o dobro publiczne oraz świadome korzystanie z praw i obowiązków obywatela.

Przejawia się nie tylko w sytuacjach nadzwyczajnych, ale także w codziennych wyborach, takich jak udział w życiu społecznym, reagowanie na nieprawidłowości czy dbałość o rzetelne informacje. Postawy społeczne mają bezpośredni wpływ na odporność państwa – społeczeństwo świadome, zaangażowane i zdolne do współpracy jest trudniejsze do destabilizacji zarówno w wymiarze informacyjnym, jak i społecznym.

Bezpieczeństwo państwa wyrasta z jakości więzi społecznych, zaufania i gotowości obywateli do działania na rzecz wspólnoty. Odporność budowana na poziomie obywateli wzmacnia państwo efektywnie i trwale, bo wspiera współpracę, chroni przed destabilizacją i buduje spójność społeczną.

To właśnie kapitał społeczny, zaufanie i umiejętność krytycznego myślenia stanowią fundament bezpieczeństwa. Sama siła militarna nie wystarcza, jeśli brakuje wewnętrznej spójności i odporności obywateli na manipulację czy dezinformację.

Szkoła i organizacje pozarządowe

Szkoła i dom mogą nie wystarczyć, aby te postawy i wartości zaszczepić w młodych ludziach.

Organizacje takie jak Związek Harcerstwa Polskiego w naturalny sposób wspierają budowanie odpowiedzialności, a co za tym idzie również odporności, oraz nasycanie od najmłodszych lat każdego obywatela wartościami pożądanymi z perspektywy państwa.

Oczywiście właściwe postawy i świadomość, nawet budowane przez oświatę i organizacje pozarządowe, to za mało. Młodzież musi rozumieć

cel prezentowania takich a nie innych postaw. Jednocześnie przekazywanie tych ważnych wartości powinno być atrakcyjne i dostosowane do wieku odbiorców.

I w tym właśnie tkwi przewaga organizacji pozarządowych nad szkołą, gdyż są dobrowolne i rozwijają te umiejętności w sposób atrakcyjny dla dzieci i młodzieży.

Dzięki takiemu podejściu można efektywnie, od najmłodszych lat, rozwijać u dzieci pożądane umiejętności i popularyzować pożądane wartości. Kiedy metody dotarcia dostosowane są do wieku, absorpcja postaw i nauka nowych umiejętności dzieje się niejako „mimoходом”.

Dodatkowo organizacje pozarządowe, na przykład ZHP, organizują zarówno obozy wakacyjne, jak i zimowiska. W takich formach, trwających 2–3 tygodnie, dzieci i młodzież mogą nie tylko nabyć kompetencje i postawy, które są dla nich atrakcyjne, ale również sprawdzić się w ramach zdrowej rywalizacji z rówieśnikami i nabrać pewności siebie.

Warto jednak pamiętać, że organizacje pozarządowe, mimo większej atrakcyjności i efektywności, są jedynie uzupełnieniem systemu edukacji. Dzieci i młodzież większość czasu spędzają w szkole. I właśnie w szkole istnieje potrzeba

Szkoła wyznacza fundament wychowania obywatelskiego, a organizacje pozarządowe nadają mu praktyczny wymiar, atrakcyjną formę i trwałość. Dopiero współdziałanie obu tych środowisk edukacyjnych pozwala skutecznie wykształcić w młodych ludziach odpowiedzialność, sprawczość i gotowość do działania na rzecz wspólnoty.

zaszczerpienia wzorców, które potem, z pomocą organizacji pozarządowych, można rozwijać.

Doświadczenia ostatnich lat poskutkowały przywróceniem kwestii bezpieczeństwa do centrum społecznej uwagi i pokazały, jak wielkie znaczenie ma gotowość obywateli do wspólnego działania w czasie kryzysu. Pandemia, wojna za wschodnią granicą i klęski żywiołowe uświadomiły nam, że odporność państwa buduje się także poprzez społeczną solidarność, zaangażowanie i odpowiedzialność.

Przebudzenie świadomości społecznej

W dialogu o budowaniu odpowiedzialności, a więc i gotowości, nie należy zapominać o kontekście historycznym. Przez ostatnie ponad 30 lat, na skutek wejścia Polski do NATO w 1997 oraz do Unii Europejskiej w 2004 roku, a także dzięki pokojowym przemianom ustrojowym w 1989 roku, można było słyszeć narrację o braku zagrożenia wojennego. W związku z tym nauka umiejętności i postaw, a przez to budowanie odporności na kryzys, a więc i odpowiedzialności za państwo, zeszyły na dalszy plan. Polskę omijały również większe kryzysy, poza powodzią w 1997 i 2010 roku.

Spojrzenie na odporność obywateli zmieniło się dopiero przy okazji wybuchu pandemii COVID-19, kiedy to społeczeństwo wzięło na siebie duży ciężar pomocy i wsparcia struktur państwowych. W 2022 roku, po wybuchu pełnoskalowej wojny Rosji z Ukrainą, drastycznie zmieniła się optyka. Pomimo aneksji Krymu w 2014 roku i wojny w Donbasie dopiero 2022 rok spowodował zainteresowanie tematyką bezpieczeństwa militarnego i odporności społecznej.

Polacy jako naród byli przez pewien czas zjednoczeni i wspólnie wspierali ukraińskich uchodźców, ale również armię i ludność na Ukrainie poprzez transfer darów i środków finansowych. W początkowym okresie również dezinformacja w social mediach była piętnowana i nie ulegano jej w takim stopniu jak obecnie. Ostatnim impulsem była powódź na Dolnym Śląsku w 2024 roku. Wtedy też społeczeństwo, podbudowane i świadome swojej siły z początku wojny Ukrainy z Rosją, po raz kolejny stanęło na wysokości zadania i wsparło materialnie, jak i finansowo, poszkodowanych. Organizacje pozarządowe w znacznym stopniu przejęły ciężar wsparcia powodzian. Ostatnim czynnikiem budującym zrozumienie dla potrzeby nabywania odporności i odpowiedzialności za państwo była uchwalona pod koniec 2024 roku Ustawa o Ochronie Ludności i Obronie Cywilnej. Kolejne incydenty z przekraczaniem granicy przez białoruskie drony i trwająca wojna hybrydowa niewątpliwie podtrzymują w społeczeństwie przekonanie o pilnej potrzebie zbudowania odporności obywatelskiej.

Skuteczne przygotowanie do sytuacji kryzysowej wymaga współpracy szkoły i organizacji pozarządowych, bo dopiero takie połączenie pozwala efektywnie rozwijać postawy i kompetencje potrzebne w sytuacjach nadzwyczajnych, ale przydatnych również na co dzień.

Jak przygotowywać młodzież w praktyce

Aby jednak młodzież nabyła odporności i była gotowa, musi mieć wiarę we własne siły i umiejętności. W tym celu powinniśmy wyposażyć ją w wiedzę, która przekłada się na realne umiejętności. Ich katalog jest bardzo szeroki.

Budowanie odpowiedzialności za państwo wymaga długofalowego systemu, w którym szkoła, państwo i organizacje pozarządowe konsekwentnie kształtują postawy, wiedzę i praktyczne umiejętności młodych ludzi. Tylko wieloletnia, wspólna praca pozwala wychować obywateli odpornych, świadomych i gotowych do działania w sytuacjach kryzysowych.

Są to zarówno kompetencje miękkie, którymi można próbować przeciwdziałać rosnącemu uzależnieniu od urządzeń elektronicznych, jak i twarde, np. pierwsza pomoc, przydatna również poza kryzysem, a także proste szkolenia np. z podstaw survivalu czy zachowań w sytuacjach kryzysowych lub po dźwięku syreny.

W tym celu należałoby zbudować system nastawiony na wykorzystanie zarówno potencjału

szkół, jak i organizacji pozarządowych. Dzięki temu dzieci miałyby możliwość zarówno nasiąkania umiejętnościami i postawami w czasie spędzonym w placówkach edukacyjnych, ale również uczestniczenia w atrakcyjnych zajęciach pozaszkolnych. Wychowawcy i trenerzy mieliby możliwość pośredniego budowania postaw pożądaných przez państwo.

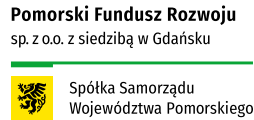
Potrzebny jest system długofalowy

Oczywiście same szkolenia nie stanowią rozwiązania. Dopiero wraz z budowaniem postaw i odpowiednim ukształtowaniem systemu współpracy na linii państwo – szkoła – organizacja pozarządowa możliwe stanie się zbudowanie właściwego systemu. Efektem będą kolejne młode pokolenia odporne nie tylko na działania w sferze cyber, ale również na różnorodne kryzysy. W konsekwencji takich działań będą one prezentowały postawy pożądane z punktu widzenia obrony państwa. ■

O AUTORZE

hm. **Piotr Brzyski** – specjalista w zakresie bezpieczeństwa, ochrony ludności i zarządzania kryzysowego. Szef Zespołu Zarządzania Kryzysowego Głównej Kwatery ZHP, odpowiedzialny za wdrażanie przepisów ustawy o Ochronie Ludności i Obronie Cywilnej w Związku Harcerstwa Polskiego. Autor Programu Wzmacniania Odporności ZHP „Bądź Gotów”, ukierunkowanego na rozwój kompetencji w zakresie bezpieczeństwa, którego celem jest budowanie odporności społecznej oraz przygotowanie dzieci i młodzieży do właściwego reagowania w sytuacjach kryzysowych. Współtwórca rozwiązań z zakresu ochrony ludności, edukacji bezpieczeństwa i przygotowania organizacji pozarządowych do działania w warunkach zagrożeń. Uczestniczył w konsultacjach oraz pracach nad ustawą o Ochronie Ludności i Obronie Cywilnej, reprezentując ZHP w dialogu z administracją publiczną. Zawodowo – analityk bezpieczeństwa – zajmujący się analizą zagrożeń, odpornością społeczną oraz problematyką bezpieczeństwa narodowego. Współpracuje z branżowymi mediami i portalami eksperckimi. Autor artykułów oraz analiz poświęconych współczesnym wyzwaniom w obszarze bezpieczeństwa, obronności i ochrony ludności. Koordynator Sztabu Alertu „Bądź Gotów” Naczelniczki ZHP podczas powodzi w 2024 roku oraz uczestnik działań pomocowych na granicy polsko-ukraińskiej w czasie kryzysu uchodźczego w 2022 roku. Współpracuje z administracją publiczną, służbami oraz organizacjami społecznymi przy projektach dotyczących budowania odporności społecznej, ochrony ludności i zarządzania kryzysowego.

Partnerzy

Pomorski Thinkletter

2026 nr 2 (25)

BEZPIECZEŃSTWO I ODPORNOŚĆ POLSKI W CZASACH PRZEŁOMU I NOWYCH ZAGROZEŃ

MODERNIZACJA I ROZWOJ ARMII

- JAK TO ZROBIĆ MĄDRZE I EFEKTYWNI?

SUWERENNOŚĆ TECHNOLOGICZNA I RODZIMY PRZEMYSŁ

- NOWY EKOSYSTEM ROZWOJU POLSKI

SPÓJNE PAŃSTWO I SPOŁECZEŃSTWO

WOBEC WOJNY KOGNITYWNEJ I HYBRYDOWEJ

REGIONALNE I LOKALNE FILARY BEZPIECZEŃSTWA

- NOWE PRIORYTETY SAMORZĄDÓW

POBIERZ CAŁĄ PUBLIKACJĘ

www.kongresobywatelski.pl

